Serdar, M. / Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. II, (2014): 100-110

Ortaçağ Avrupasında Tanrının Laneti Cüzzam ve Cüzzam Evleri

Murat Serdar[1]

Özet

Mycobacterium leprae mikrobunun insan vücudunda meydana getirdiği bulaşıcı ve müzmin bir hastalık olan "Lepra, lepef, leper, leprosy, cüzzam veya Ortaçağ Avrupa insanlarının tabiriyle Tanrının Laneti" olan bu hastalığın kökleri insanlık tarihi kadar eskiye dayanır. Hangi lisanda hangi şekilde söylenirse söylensin insanlığı belkide tarihte bu hastalık kadar meşgul eden, aciz bırakan bir hastalık görülmemiştir. Bu hastalığın anavatanın Asya olmasına rağmen dünyanın birçok yerinde izleri görülmüştür. Ortaçağ Avrupa'sı da bu hastalıktan nasibini alan yerler arasında yer almaktadır. Tanrının Laneti, sevenleri birbirinden ayırdığı gibi toplumun dışına itilmelerine ve tamamen toplumdan soyutlanmalarına da neden olmuştur. Bu hastalığın acı tecrübesini yaşayan Avrupa,bir yandan tedavisi için çaba sarf ederken bir yandan da bu hastalıktan acı çekenlerin barınabilecekleri hastaneler veya cüzzam evleri inşa etmiştir. Ülkemizde bu hastalığa dair ilmi platformlarda çalışmalar yer almasına rağmen Ortaçağ Avrupa'sındaki etkisi ve cüzzam evleri hakkında yeterli çalışma bulunmamaktadır. Biz de bu çalışmada cüzzam hastalığının tarihi seyrinden, Ortaçağ Avrupa'sındaki etkilerinden ve bu dönemde Avrupa'da açılan cüzzam evlerinden bahsedeceğiz. Mamafih Ortaçağ Avrupa'sındaki cüzzam ve cüzzam evleri ile alakalı yapacağımız bu çalışma ile bu alandaki bilgi eksikliğini bir nebze de olsa gidereceğiz kanaatindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Cüzzam, Cüzzam evleri, Ortaçağ, Avrupa.

"The Curse of God" "Leprosy" and "Leprosy Houses" in the Medieval Europe

Abstract

The germ of Mycobacterium leprae is occured as sick of Lepra, lepef, leper, leprosy in the man's body. The origins of this sick named "Leprosy or The curse of Gods" as that Medieval people said, reached as to old History of humanity. There was not seen any sick as this that people were helpless against and plagued in the history. The trails of this sick was seen in many places of the World although its origin was in Asia lands. And also Medieval europe is among the places that this sick was seen. This sick accused that people wwere broken up person who they liked and also excluded from society. In Europe for that reason, several leprosy houses and hospitals were established. So in this paper we will tell History of this sick, its affects in Medieval Europe and in that period leprosyhouses that established in Europe. We think to resolve lack of data about this sick and leprosy houses. Because in our country, although there are some studies about this fields, but there aren't enough studies about leprosyhouses and its affects in Europe.

[1] Arş. Gör. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,
e-mail: mserdar61@live.com

Key Words: Leprosy, Leprosy houses, Medieval, Europe.

GİRİŞ

Cüzzam hastalığı tıbbî olarak üç kısma ayrılmaktadır. Bu türler arasında en tehlikelisi ve en bulaşıcısı olan "Lepromalı cüzam" hastalığın vücutta en ağır şekilde görülen halidir. Bu türün başlıca belirtisi, "leproma" denilen deri üzerinde belli belirsiz kırmızı şişliklerdir. Burnun içinde, yüzde, el üstünde ve eklemlerdeki şişlikler hastaya kaba bir görünüm verir. Bu durumda hastanın yüzünde aslanı andırır bir hal meydana getirir. Ayrıca kol ve bacaklarda deri kalınlaşırken; saçlar hariç yüz kısmındaki kıllar ortadan kalkar (Handerson, 1918; 50). Bu tür belirtilerden sonra vücut organları tahrip ve kaçınılmaz son olur (Ziegler, 1998; 105). Tıpçılar tarafından yapılan sınıflandırmada sinir cüzzamı ikinci sırayı almaktadır. Bu hastalık ilkine oranla bulaşıcılık açısından daha zayıf olmasına rağmen sinirsel belirtileri çoktur. Deri lezyonları ya rengini kaybetmiş lekeler şeklinde ya da genellikle halka biçiminde, çok defa pembe veya esmerimsi hafif kabarcıklar halindedir. Sinirlere yaptığı etkiden dolayı hasta derideki zarar görmüş kısımlarda ısı ve diğer hissi şeylerden yoksun olur. Bununla birlikte bazı sinirlerde ağrılar ve felçler görülebilir. Bilhassa dirsek sinirlerinde kalınlaşma ve dokusal beslenme bozuklukları ortaya çıkar. Cüzzamın sonuncu türü ise "tüberkülozumsu cüzzam"dır. Basil tüberküloz mikrobuna benzediği için iki hastalık arasında birçok benzerlik vardır. Bu türün belirtileri şişkin lekeler ve sızıntılı kabarcıklardır. Bu kabarcıkların üzerine camla bastırıldığında deri veremini andıran tanecikler görülür, fakat bu tür cüzamda burunda ve dudaklarda mikrop bulunmaz (Palalı, 1993: 150).

Cüzzam Hastalığının Ortaçağ'a Kadar ki Tarihi Seyri

Birçok bilim adamı cüzzam hastalığına ait en eski vesikanın M.Ö. 1550 yılına ait eski bir Mısır papirüsü olduğu görüşündedirler. Yine M.Ö.600'lü yıllara ait Hint belgelerinde de bu hastalığa benzer bir hastalıktan bahsedilmektedir. Ayrıca M.Ö. 460'lı yıllarda Hipokrat tarafından da bu konu tartışılmasına rağmen cüzzam hastalığının ilk kanıtı arkeologlar tarafından Kudüs'te yapılan kazılar sonucunda çıkarılan bir ceset DNA'sına uygulanan radyokarbon 1-50 CE metoduyla ortaya çıkarılmıştır (Butler, 1997: 521; Carney vd., 2009:2). Grek vesikalarında bu hastalığın M.Ö. Avrupa'da da görüldüğü geçmektedir. Bazı araştırmacılar bu hastalığın Büyük İskender'in Hindistan Seferi'nden dönüşü sonrasında Avrupa'ya geldiğini söylerken bazıları da Pompei ordularının Anadolu'dan Roma'ya dönüşü olan M.Ö. 62 yılında geçtiğini söylemektedir (http://web.stanford.edu/group/parasites/ParaSites2005/Leprosy/history.htm. 12.03.2015). Bizans döneminde de cüzzam hastalığı görülmesi üzerine Kayseri'deki hastanenin bir kısmı cüzamlılar için ayrılmıştı. Bu dönemde yaşayan Aziz Basil'in çalışmalarının önemli bir kısmı da bu hastalığın tedavisine yöneliktir (Walsh, 1911; 24). Ayrıca bu hastalık İslami dönemde de

tartışılmış ve İbni Sina cüzamın kökeni hakkında görüş bildirmiştir (Ziegler, 1998; 106). Yukarda da değinmiş olduğumuz gibi bu hastalığın uğramadığı millet ve imparatorluk kalmamıştır. Modern döneme kadar bu hastalığın tedavisi için uğraşılmış fakat tam bir başarı elde edilememiştir. Ancak modern çağlarda bu hastalık ölümcül olmaktan çıkmış ve tedavi edilebilir bir hale getirilmiştir.

Ortaçağ Avrupa'sında Sosyo-Kültürel Yapı

Tropik ve subtropik bölgelerde yaygın olan hastalık özellikle sosyo-ekonomik durumu düşük, hijyenik koşulları kötü olan ülkelerde daha çok görülmektedir (http://www.steteskop.net/ozetler-pa-print_pdf-pid-471.html. 11.03.2015). Dolayısıyla hastalık incelenmeden önce Ortaçağ Avrupa'sının sosyo-kültürel yapısının bilinmesi gerekmektedir. Zaten Ortaçağda Avrupa'da sosyo-ekonomik durum çok da iyi sayılmazdı. Roma imparatorluğunun çöküşünden sonra kurallı, disiplinli, "PAX ROMANA[2]"yı tanımış ve yaşamış olan Avrupa şiddet ve buhran devrine girmişti. Hijyenik açıdan bakıldığında Batı'da bu şiddet ve buhran döneminin 6. yüzyılda hüküm süren bir veba salgını ile başladığını ve 14. yüzyılda "kara ölüm" olarak nitelendirilen bir veba salgını ile sonuçlandığını söylemek mümkündür. Milyonlarca insanın hayatına son veren bu hastalığa ek olarak sonu gelmez savaşlar, istilâlar, açlık ve sefalet insanların ne derece güçsüzlük, korku ve perişanlık içinde yaşadıklarının apaçık delilleridir. Şehirler istilâlardan korunmak için kartal yuvaları gibi tepelerde yüksek taş duvarlarla çevriliyken; duvarların ardında bulunan kentin sokakları dar, kıvrımlı, pisti ve üst üste inşa edilen evlerin ne helâları ne de akarsuyu vardı.[3] Kalın duvarlardan oluşan evlerin pencereleri ise güvercin yuvası misali küçük ve tahta perde veya gazlı kağıt ile örtülüydü. Bu basık tavanlı hanelerde kaz, ördek, at, domuz gibi hayvanlar insanlarla birlikte yaşarlardı (Bagley, 1960; 26-27). Hayvanları beslemek için dövülmüş topraktan olan yerlere yemek kalıntıları dökülür, lağım ve çöp tertibatı olmadığı için her şey sokağa atılırdı.

Köylülerin getirdikleri ürünleri sergilemek amacıyla pazarlar kurulmaktaydı (Pirenne, 1990; 56). Kent merkezlerinde kurulan pazarlar zamanla her akşam itinalı bir şekilde temizlenirdi. Bilhassa balık ve et satılan tablalar özenle fırçalanmaktaydı. Besin maddeleri kokuşmaya yüz tutunca ancak yabancılara satılabilirdi. Pazar yerinin etrafına çöp atmanın yasaklanması ile gıdanın mikropla buluşmasının önüne geçildi (Atabek, 1977; 35-37).

[2] Roma barışı anlamındadır. M.Ö. 27 ile M.S. 180 yılları arasını kapsamaktadır. Bu barışı ilk sağlayan imparator Agustus Ceaser'dır. Bazen bu terim Pax-Agustus olarak da söylenmektedir. Daha geniş bilgi için bkz: http://global.britannica.com/EBchecked/topic/447447/Pax-Romana. 14.03.2015.

[3] Ortaçağ Avrupa'sında kurulan yerleşim alanları dış saldırılardan korunmak amacıyla genelde kalın taş duvarlarla veya su hendekleriyle çevrilirdi. Buna rağmen şehirlerin ve köylerin içindeki evlerde akarsu

Ortaçağ evlerinde hamam yoktu ve buna ihtiyaç da duymuyorlardı. Hıristiyanlığın genel inanışına göre Tanrı gökte idi ve Şeytan günahkârları cehennemde beklemekteydi. İlk zamanlarının bu inanışı gereğince insanlar ruhlarını kurtarmak için pislikten kokan vücutlarını ihmal ederlerdi. Fakat zamanla bu görüş değişecek ve ruhun muhafaza edildiği bedene daha fazla ihtimam gösterilmeye başlanacaktı. Bu yüzden insan bedenini dıştan gelebilecek kötülüklere ve Şeytan'ın baştan çıkarma çabalarına karşı sağlam tutmak gerekirdi. Olaya bu açıdan baktığımızda Ortaçağ Avrupa'sının temizliğe verdiği değer ve sağlığın korunması için getirmiş olduğu kaideler daha iyi anlaşılacaktır. Gerçi ev ve kent temizliğine yeteri kadar önem verilmese de alınan gıdada aşırılığa kaçılmazdı. Ayrıca insan sağlığı için iyi bir uykunun, hacamat, kan alma ve müshil içmek gibi kaidelerin faydalı olacağı görüşü hâkimdi. 13. yüzyıldan itibaren de şehir ve kasabalarda, belediyelerin yetkisi ile işletilen hamamlar açıldı (Atabek, 1977; 37-38). Bu hamamlar sadece temizlik işlevi görmemekteydiler. Temizliğin yanında isteyenlere yemek, içki, eğlence ve kadın da verilmekteydi. Toplumun sağlık kalitesini artırma amacıyla açılan bu yerler zamanla pisliğin hüküm sürdüğü, temizlik haricinde her türlü ahlaksızlığın barındığı yerler haline gelmişlerdi (Gimpel, Ocak 2005; 85). [4] 15. yüzyılda "Sifilis Hastalığı" baş gösterince bu hamamlara olan rağbet yok derecede azaldı ve rağbet görmeyince de kapandılar (Atabek, 1977; 38).

Ortaçağ toplumu, aralarında azizler, papazlar yetiştiren Kilise mensuplarından; imparator, kral, şövalye, haçlı gibi askerlerden; derebeyleri tarafından himaye edildikleri ve onlara tamamen tabi, köle olan bir köylü ve zanaatkâr sınıfından müteşekkildi. Dönemin edebiyatı incelendiği zaman Avrupa toplumunun mistik ve romantik olduğuna inanılır. Fakat, tarihi olaylara dayanılarak, bu çağ insanlarının davranışları tetkik edilince ne kadar aşırı seksüel istekle kamçılanmış oldukları göze çarpar. Kanuna karşı gelmekten asla kaçınmayan bu toplum diğer taraftan dogmaya kurbandı. Felsefi açıdan değişmez nazariyelere büyük bir ihtiyaç duyar, kendisine "Bu, budur" şeklinde bilgi verilmesini isterdi(Atabek, 1977; 39).

Tanrının Laneti Cüzzam ve Cüzzam Evleri

Tarih boyunca her zaman cüzzam korkulan bir hastalık olmuştur. Bu yüzden Ortaçağ'da ölümcül birçok hastalık cüzzam diye nitelendirilmiştir. Günümüzdeki mevcut bilgiler ışığında

bulunmazdı ve su ihtiyacı nehirlerden kovalarla taşınan sularla karşılanırdı. Daha geniş bilgi için bkz: J.J. Bagley, (1960). Life in Medieval England. London: B.T. Batsford Ltd. s. 3, 26-27.

[4] Ortaçağda Paris'te açılan hamamlar buna en güzel örnekleri teşkil etmektedir. Çünkü hamamların temel vazifesi temizlikti. Zamanla hamam sahipleri ve yöneticiler bu olumsuzlukların önüne geçebilmek için bazı kurallar getirmek zorunda kalmışlardır. Bu kuralların başında cüzamlı kişilerin ve ahlakî

Ortaçağ Avrupa'sındaki her hastalığı cüzzam olarak nitelemek ilmî olarak etik değildir. Fakat bu dönemde kurulan cüzzam evlerinin çokluğundan olayı cüzzam hastalığının Ortaçağ Avrupa'sında yaygın görüldüğünü söylemek mümkündür. Bir köyde bir evde ve bir şehirde birden fazla cüzamlı olabiliyordu (Clay, 1909; 35). Uzun bir süre Tanrının laneti olarak görülen bu hastalık insanlar arasındaki ayrımın daha da belirginleşmesine sebep olmuştur. Bu hastalıktan korunmanın tek yolu cüzamlıları izole etmekten yani ayrıştırmaktan geçtiği düşünülmekteydi. Örneğin Ortaçağ boyunca Avrupa'da, cüzzam hastaları özel giysi giyiyor, yüzük takıyor, etraftakileri uyarmak için çan veya zil çalıyor ve hatta rüzgârın yönüne bağlı olarak yolun belli bir tarafından yürümek zorunda bırakılıyorlardı (Trautman, September 1984; 690). 11. ve 13. yüzyıllarda Haçlı Seferleri sırasında çok yaygınlaşan cüzzam 14. ve 15. yüzyıllarda etkisini kaybetmiştir. Ortaçağ Avrupa'sında bu hastalığa yakalananlar yasal olarak toplumdan dışlandıkları gibi malları ve hakları da ellerinden alınmaktaydı. Ayrıca Katolik inanışına göre boşanmanın mümkün olmadığı bir inanış tarzında eşler için bu hastalık boşanma şartı sayılabiliyordu (Trautman, September 1984; 690). Bu dönemde cüzzam teşhisi doktorlardan ziyade etraflarındaki güvenilir kişilerce konulurdu. Şayet hasta kişiye cüzzam teşhisi konulursa verilen karardan geri dönüş pek mümkün değildi. Bu teşhis konulan kişinin dini bir törenle toplumla ilişkisi kesilirdi. Cüzamlılar, kilise, çarşı-pazar, kuyulardan ve nehirlerden doğrudan su içemez, yıkanamaz; yukarıda da değindiğimiz gibi özel bir giysi giymeden dışarı çıkamazlardı (Handerson, 1918; s. 49).[5] Solunum yoluyla bulaşan bir hastalık olduğundan karga ağzına benzer bir maske takıyorlardı. Bu cüzamlı hastalar ticari malları dokunamadıkları gibi çocuklardan da uzak durmaktaydılar(Aydın, 2006: 101). Yani Ortaçağda bu hastalığa yakalananlar genelde kırsal alanlara sürülür ve orada yaşamaları için onlara toplumsal dışlama ve baskı yapılırdı (Trautman, September 1984; 690).

Cüzzam Avrupa'da 12. ve 13. yüzyıllarda zirve noktasını yaşamıştır (Clay, 1909; 35). Hastalığın tedavisi ya da cüzamlıların kontrol altında tutulması için cüzzam evleri veya cüzzam hastaneleri yapılmıştır. Fakat bu yüzyıllarda Avrupa'da kurulan cüzzam evlerinin bir kısmı hastane olmaktan daha ziyade buradaki cüzamlıların inziva hayatı yaşadığı bir tür hapishane niteliğindeydi. Bu hastanelerden bazıları da gerçekten cüzzamın tedavisi için çaba sarf etmekteydi (Utterback, 2001; 691). Genel hastanelere bu dönemde cüzamlılar için bir kısım eklendiyse de bunların giriş ve çıkışları ve de koridorları hastalığın yayılma riskinden dolayı

yozlaşmışlığa sahip kadınların hamamlara girmemeleri geliyordu. Daha geniş bilgi için bkz: Jean Gimpel. (Ocak 2005). **Ortaçağda Endüstri Devrimi**. Nazım Özüaydın. (Çev.). Ankara: Tübitak. s. 85.

[5] Toplu kullanım alanlarının içerisinde belki de en önemlisi pazar alanlarıdır. Bu alanlarda diğerlerine oranla daha çok insanın bulunması ve temel besin gıdalarının buralarda satılmasıyla nedeniyle bunlardan hastalık geçmesine ihtimaline karşı cüzamlıların Pazar alanlarına alınmamalarına ihtimam gösteriliyordu.

diğer koğuşlardan farklı idi. 14. yüzyılda ki bu hastaneler Avrupa'da yaşanan ekonomik krizden etkilendiler. Birçok cüzzam hastanesi bağışların yetersizliğinden dolayı boşaltıldı. Bu dönemde bazı cüzzam evleri hamile kadınlar için ev ve diğerleri için okul oldu. Kalanları ise tamamen kapatıldı (Darton, 1996; 5). Ayrıca bu dönem veba gibi büyük bir salgının Avrupa'yı yerle bir ettiği bir dönem olduğundan bu salgının cüzzam evlerinin kapanmasında dolaylı da olsa etkili olduğu söylenebilir.

Ortaçağ İçin uzmanlar her ne kadar dönemin hastalığı olarak cüzzamı görmeseler de araştırmacılar cüzamın 12. ve 13. yüzyıllarda bilhassa İngiltere'de zirve noktasına çıktığından hem fikirlerdir (Covey, 2001; 317). Avrupa'nın birçok yerinde inşa edilen cüzzam hastaneleri genelde dindar kişilerin katkıları ve dini zümreler tarafından İncil'de belirtildiği üzere İsa'nın rızasını kazanmak için kuruluyorlardı (Aydın, 2006: 102).

Ortaçağ'a ait eserlerde cüzzam evlerinin sayısal olarak en fazla görüldüğü yer İngiltere topraklarıdır. Bu topraklarda cüzzam evlerinin kurulması manastır ve normal hastanelerin kurulmasıyla paralellik göstermektedir. Zaten İngiltere'deki hastane geleneğinin başlaması manastırların bu topraklarda kurulmaya başladığı tarihle aynıdır. Hardun da, bu hususu aydınlatma adına Aziz Albans'ta 794 yılında büyük bir hastane kurulduğunu söylemesine rağmen bu topraklarda 1125 yılında cüzamlılar için kurulan cüzzam evinin haricinde bir sağlık kuruluşuna rastlanılmamaktadır. Mevcut olan bu hastane Ortaçağ'da Tanrı'nın Laneti olarak görülen cüzamın tedavisi için Aziz Julian onuruna kurulmuş cüzzam evidir. Bu hastanenin bilinen ilk yöneticisi de Ilbert'tir ('Hospitals: St Julian by St Albans', in A History of the County of Hertford: Volume 4, ed. William Page (London, 1971), pp. 464-467 http://www.british-history.ac.uk/vch/herts/vol4/pp464-467 [accessed 18 January 2015]).

Cüzzamın yıkıcı ve korkunç hasarından hiçbir rütbe ve mevki sahibi insanın kaçamayacağını, cüzzam hastalığının mahiyetini anlattığımız kısımda değinmiştik. Bu sebepten dolayı Ortaçağ İngiltere'sinde bu hususta bir takım tedbirler alınmıştır. Örneğin; cüzzam hastalarının kontrol altında tutulabilmeleri için şehir merkezleri dışında onlar için izole edilmiş yerler yapıldı. İlk başta cüzzamlılar bu katı tedbirlere karşı direndilerse de daha sonra buna uymak zorunda kaldılar (Carole, 1984; 6). Bu tedbirler ve hastalığın tedavisi uğruna yapılan çalışmalar sonunda bu dönemde İngiltere'de 173 tane cüzzam evinin açıldığı görülmektedir (Hope, 2009; 16-17). İngiltere'de cüzzam evlerinin kurulduğu şehirler ve sayıları şöyledir: Berkshire (1), Buckingghamshire (2), Cambridgeshire (2), Cornwall (3), Cumberland (1), Derbyshire (4), Devonshire (6), Dorsetshire (3), Durham (2), Essex (4), Glouccestershire (6), Hampshire (2), Herefordshire (1), Hertfordshire (6), Huntingdonshire (1), Kent (15), Lancashire

---

Daha geniş bilgi için bkz: Henry E. Handerson. (1918). **Gilbertus Anglicus Medicine of the Thirteenth Century**. Cleveland. Ohio: The Cleveland Medical Library Association. s. 49.

(1), Lincolnshire (2), Leicestershire (4), Middlesex (7), Norfolk (22) Northamptonshire (5), Northumberland (3), Nottinghamshire (3), Oxfordshire (4), Shropshire (2), Somersetshire (6), Staffordshire (3), Suffolk (10), Surrey (1), Sussex (6), Warwickshire (3), Westmoreland (4), Wiltshire (7), Worcester (1) ve Yorkshire (20)(Hope, August 2009; 16-17). 173 sayısı verilmesine rağmen bu cüzzam evlerinden birçoğu günümüze ulaşmamıştır. Ortaçağ İngiltere'sinde cüzzam hastalığının en yaygın görüldüğü dönemin Normanlar döneminde olduğu ve en fazla cüzzam evinin de bu dönemle kurulduğu görülmektedir. Bu hastalık İngiltere'de Normanlar zamanında zirve yapmış olsa da ilk kurulan cüzzam evinin tarihi Normanlar'dan daha öncesine gitmektedir. Bu topraklarda kurulan en eski cüzzam evi, Piskopos Oswald tarafından 992 yılında St. Oswald Hastanesinin bir bölümü olarak kurulmuştur(The British Medical Journal, 1916; 54). Yine 1100 yılından önce antik sayılabilecek Rochester Harbledown cüzzam evlerinin varlığı da bilinmektedir. Bunları 1135 yılından önce Alkmonton, Whitby, London, Lincoln, Colchester, Norwich, Newark, Peterborough, Oxford, Newcastle, Wilton, Aziz Alban, Bury ve Warwick cüzzamhaneleri takip etmiştir. Bunların kuruluşundan sonra gelecek yirmi yıl içerisinde kurulanlar ise; Canterbury'de Aziz Laurence, Dover'da Buckland, Lynn, Burton Lazars, Aylesbury, York, Ripon ve Northampton'a ek olarak diğer sığınma evleri Carlisle, Preston, Shrewsbury, Ilford ve Exeter'i örnek gösterebiliriz (Clay, 1909; 37).

Bu dönemde bazı cüzzam evleri, bir yakının zarar görmesi sonucunda zengin kişilerce desteklenebilir veya açılabilirdi. Örneğin; 1160 yılında Maiden Bradley'de Wiltshireli asilzade Mannasseh Bysset'in bir kızının II. Henry için açılan kanala düşmesi ve cüzzam hastası olması sebebiyle bu şahıs tarafından Meryem Ana ruhu onuruna cüzamlı fakir kadınlar için bir cüzzam evi kuruldu. Cüzzam evinin kuruluşuyla birlikte Mannasseh Bysset Kidderminster şehrindeki kendi payını bu hastaneye bağışladı. Yine bu şahıs Doncaster şehrinde aynı yıl kurmuş olduğu cüzzam evini Aziz James'in ruhuna atamıştır (Hope, 2009; 26). 1201 yılında İngiltere I. Henry'nin kızı da bu hastalıktan ölmüştür.

Bazen soylular, aile içerisinde birisinin hastalığa yakalandığının ortaya çıkmaması için aile bireyinin bu meşgulü saklanıyordu. Örneğin 1203 yılında İngiliz soylularından William-Fitz Fulke'nin oğlu cüzzam hastalığına yakalanmış ve durum ailesi tarafından gizlenmişti. Fakat aile arasındaki bir anlaşmazlık sonucu çıkan tartışmada bu sır gün yüzüne çıkacaktır. Hastanın ablası Mabel ve Warine Fitz-Fulke'nin dul eşi Alicia arasında çıkan tartışmada hastalık deşifre olmuştur. Bunlar; Geç Ortaçağlarda da İngiltere'de bu hastalıktan zarar gören varlıklı kişilerin cüzzam evlerini desteklenmesine dair örneklerden sadece birkaç tanesidir. Çünkü bu hastalık o dönemde zengin fakir ayrımı gözetmeksizin insanların canını yakmak için asla ayrım yapmıyordu (Hope, 2009; 28).

13. yüzyılın ilk çeyreğinde cüzzamlı her hastayı kabul etmeyen hastaneler de mevcuttu. Bunlardan biri Londra'daki Aziz Giles Hastanesi ve diğeri de Oxford'daki Aziz Barholomew

Hastanesi'dir. Çünkü bu hastaneler döneminin en iyi hastaneleri içerisinde yer almaktaydılar. Zaten her iki hastane de günümüze kadar varlığını korumuştur.

14. yüzyılın ilk çeyreğinde cüzamlılar için Aziz Katherine cüzzam hastanesi kurulmuştur (1316). Yine bu yüzyılda kurulan York şehrindeki Aziz Nicholas hastanesi bazı uygulamalarında ilginç özellikleri içerisinde barındırmaktadır. Örneğin Aziz Nicholas hastanesinin yöneticisi 4 tanesi tanrı için 36 erkek kardeş ve kız kardeşi hastaneye kabul etmişti. Fakat bunlardan dördü cüzamlı idi ve sadece para için hastanede kalmalarına müsaade ediliyordu. Bu uygulama ne yazık ki yaygın bir şekilde Lincoln'daki Kutsal Innocent Hastanesi, Londra'daki Aziz Giles Hastanesi ve Oxford'daki Aziz Bartholomew Hastanesi'nde 14. yüzyılda uygulanmaya başlandı.. 14. yüzyılın ikinci çeyreğinde 1373 yılında Sudbury'de 3 kişiyi tedavi etmek amacıyla yeni bir cüzzam hastanesi kuruldu. Bu yüzyılda hastanelerin hepsinin bilhassa cüzamlı hasta kabulünde daha titiz davrandıkları görülmektedir. 1384 yılından kısa bir süre önce cüzamlılar ve sakatlar için Boughton'da Blean adı adlında bir ev kurulmuştu. İngiltere kralı II. Richard bu yüzyılda Londra'da iki hastanenin tamamlanması için para bıraktı. 15. Yüzyılda da İngiltere'de cüzzam hastanelerinin kurulması hala cüzamın bir illet olarak ada insanlarına musallat olduğunu göstermektedir. 1406'da Alkmonton, 1434'te Sherburn ve 1446 yılında ise Blyth'de cüzzam hastaneleri kurulmuştur. Sherburn'deki cüzzam hastanesinin orijinalinde ise 2 cüzzamlı hasta için kurulduğu görülmektedir. Bu yüzyılda bunlara ek olarak yeni cüzzam hastaneleri de kurulmuştur (Clay, 1909; 35-45).

Ortaçağ'da dünyanın birçok yerinde görüldüğü gibi İrlanda'da cüzzam hastalığına rastlanmaktaydı. Dolayısıyla bu hastalığı kontrol etmek ve hastalığa yakalananların acılarını bir nebze de olsa azaltmak için İrlanda'da bazı cüzam hastaneleri kuruldu. Fakat hasta fakirler için genel hastanelerden onları ayırt etmek kolay değildi. Bu yüzden 869 yılında Innisfallenlı rahiplerce inşa edilen cüzzam evi nadiren "nosocomium (hastane)" olarak kabul edilirdi. Buna rağmen bu hastane, araştırmalar tarafından İrlanda'da cüzamlılar için inşa edilen en erken sağlık kurumu olarak görülür. Waterford'da fakirler için kurulan bir hastaneye 1185 yılında Benedict Tarikatı tarafından onay verildi. Dublin'deki Aziz Stephen (1344) özellikle şehirdeki fakir cüzamlıların yerleşim alanı olarak isimlendiriliyordu. 1360-1370'li yıllarda bir tapu hediyesi idi. Cüzzam tepesi olarak adlandırılan şehrin yerleşim yeri muhtemelen başka bir sığınak yeri idi(Walsh, J.J. (1910). "Hospitals". In The Catholic Encyclopedia. New York: Robert Appleton Company .Retrieved April 5, 2014). Yaklaşık 1453 yılında şehirdeki fakirlere yapılan Galwey'deki hastane, ne bir cüzam eviydi ne de Dungarran'da cüzamlılar için özel bir kurum olarak eski hastaneyi almak yolunda bir sebeptir (Walsh, J.J. (1910). Hospitals. In The Catholic Encyclopedia. New York: Robert Appleton Company. Retrieved April 5, 2014).

Ortaçağ Portekiz'inde tam da Douro'nun kuzeyinde 47 tane huzurevi 25 tane cüzzam evinin varlığı bilinmektedir. Bu dönemde İspanya'da ise durum daha farklı idi. Barselona

katedralinin diğer rahibi olan Pere Desvilar on üçüncü yüzyılda kendi adını taşıyan bir hastane kurdu. Bu kurum Aziz Macia himayesi altında En Colom ve cüzzam evine yakın Raval bölgesinde yer alıyordu. Desvilar, Colom hastanesinin aksine bu hastanenin kurulmasında doğrudan rol oynadı. Fakat azatlı kölelerine ve vasilerine görevini bıraktı. Pere Desvilar'ın Ağustos 1256'daki iradesi gereğince Desvilar'ın malları ilk önce onun vasisi Pere de Sales ve daha sonra kilise meclisi tarafından seçilen bir rektör tarafından bir düşkünler evi ve şapel yapımı için kullanıldı (Brodman, The Library of Iberian Resources Online, Chapter 3; 3-4). Bu bilgiler ışığında 13. yüzyılda Barselona şehrinde Sant Llatzer cüzzam hastanesinin varlığından haberdar oluyoruz (Brodman, Online, Chapter 4; 2):

13. yüzyılda bir şapel inşaatı ile Sant Jaume dels Malalts olarak bilinmeye başlayan bu kuruluş 14. yüzyılda Vic şehrinde Sant Jaume'nin cüzamlılar evi gibi anılmıştır. Joan de l'Hospital ve onun eşi Ermesinda'nın iradesiyle 1235 yılında Cervera'da Santa Magdalena Hastanesi'nin yanı sıra cüzamlılara ve fakirlere hizmet verecek iki kurum oluşturuldu (Brodman, Online, 3. Bölüm; 7, 9)

Ortaçağ'da dini zümreler ya da varlıklı kişilerden daha ziyade belediyeler tarafından açılan ve belediyelerce kontrolü elinde bulundurulan cüzzam evleri de mevcuttu.. Bunların en güzel örneklerine İngiltere'de rastlamak mümkündür. İngiltere'deki Southampton ve Lynn cüzzam evleri belediye yöneticilerinin tekelinde olanların ilk örneklerini teşkil etmektedir Yine bu dönemde kasaba halkının almış oluğu izinle inşa ettiği hastaneler de rastlamak mümkündür. Örneğin; Scarborough'daki hastaneler[6] I. Edward döneminde verilen izinle eski kasabanın yerlileri tarafından inşa edilmiştir. Ayrıca buna Bedford, Gloucester, Huntingdon, Pevensey, Sandwich, Wilton ve Devenish hastanelerini de örnek gösterilebiliriz (Clay, 1909; 17).

SONUÇ

Cüzzam hastalığı, zengin-fakir, iyi-kötü, genç-yaşlı, güzel-çirkin ve de mekan gözetmeksizin tarih boyunca insanların korkulu rüyası olmuştur. Yüzyıllar boyunca ya üstü kapatılmaya ya da bu illete yakalanan insanların acısı dindirilmeye çalışılmıştır. Ne kadar tedbir alınmışsa da bu hastalığın izleri kolay kolay Ortaçağ Avrupa'sı topraklarından silinememiştir. Bazen cüzzam hastaları şehirlerden, toplu yaşam alanlarından kovulmuş, bazen de bunların tedavisi ile yakından ilgilenilmiştir. Yine bu dönemde cüzzamın korkusundan farklı hastalıklar

[6] Scarborough kenti Kuzey York bölgesinde olması hasebiyle buradaki hastanelerdeki York'un merkezindekilerden etkilenmiş olmalılar. Çünkü Scarborough şehrinde Aziz Nicholas ve Şehit Aziz Thomas hastaneleri görülmektedir. Bunlardan Aziz Nicholas hastanesi engizisyon hastanesidir ve 1297-8'de Şehit Aziz Thomas hastanesi ile birlikte kurukmuştur. Daha geniş bilgi için bkz: 'Hospitals: Scarborough - Yarm', in A History of the County of York: Volume 3, ed. William Page (London, 1974), s. 330-336http://www.british-history.ac.uk/vch/yorks/vol3/, 29.12.2014.

da cüzzam olarak nitelendirilmiştir. Ancak hem dini zümreler hem de varlıklı kişiler tarafından kurulan cüzzam evleri ne cüzamlıların hepsine hitap edebilmiş ne de bu hastalığın tedavisinde belirli bir ilerleme kaydetmiştir. Fakat Modern çağın temellerini atıldığı 18. ve 19. yüzyıllardaki çalışmalara mükemmel bir zemin oluşturmuşlardır. Ortaçağda bu hastalığın yaygın bir şekilde Avrupa'da görülmesinde sosyo-kültürel etkenin büyük rolü oynadığı gibi bu kurumlar dönemin ihtiyaçlarına göre şekillenmişlerdir. Örneğin cüzzam uyun yıllar Avrupa'da sürdüğü için insanlar buna karşı belli başlı tedbirler almış ve korunmanın yolunu öğrenmişlerdi. Fakat aniden Avrupa'yı ele geçiren vebada tamamen çaresiz kalmışlardı. Giden geleni aratır gibi tarih boyunca bir hastalık insan hayatını daha az tehdit ederken, onun yerini bir yenisi almaktadır. Yani her dönem kendine özel hastalıkları ve tedavi yöntemlerini beraberinde getirmektedir.

KAYNAKLAR

Atabek, E.M. (1977), Ortaçağ Tababeti, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Aydın, E. (2006), Dünya ve Türk Tıp Tarihi, Güneş Kitabevi, Ankara.

Bagley, J.J. (1960), Life in Medieval England, B.T. Batsford Ltd, London.

Brodman, J. W., Charity and Welfare: Hospitals and The Poor in Medieval Catalonia, The Library of Iberian Resources Online.

Butler, N. (1997) "Lepsory", Cambridge Handbook of Psychology, Health and Medicine, Andrew Baum. (Ed.). Cambridge University Press, United Kingdom, s. 521.

Clay, R.M. (1909), The Medieval Hospitals of England, Methuen & Co., London.

Covey, H.C. (2001), "People With Leprosy (Hansen's iease) During The Middle Ages", The Social Science Journal 38, s. 315-321.

Darton, E. (1996), "The Evolution of Mission and Design of the Hospital", Metropolis Magazine, s. 1-21.

Gimpel, J. (Ocak 2005), Ortaçağda Endüstri Devrimi. Nazım Özüaydın (Çev.), Tübitak, Ankara.

Handerson, H.E. (1918), Gilbertus Anglicus Medicine of the Thirteenth Century, The Cleveland Medical Library Association, Cleveland. Ohio.

Hope, R.C. (August 2009) The Leper in England: With Some Account of English Lazar-Houses, Gutenberg Ebook 19.

Matheson, C.D; vd, (December 2009), " Molecular Exploration of the First-Century Tomb of theShroud in Akeldama, Jerusalem", Plos ONE, Volume 4. Issue 12, s. 1-13.

Palalı, M.Z. (1993), "Cüzzam", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s. 150-152.

Pirenne, H. (1990), Ortaçağ Kentleri, Şaban Karadeniz (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul.

Rawcliffe, C. (1984), "The Hospitals of Later Medieval London", Medical History, 28: s. 1-21.

Trautman, J.R. (September 1984), "A Brief History of Hansen's Disease", Bulletin of The New York Academy of Medicine, Vol. 60., No: 7, s. 689-695.

Utterback, K.T. (2001), "Review: Charty and Welfare: Hospitals and the Poor in Medieval Catalonia by James William Brodman", Medieval Academy of America, s. 690-692.

Walsh, J.J. (1910), "Hospitals", In TheCatholic Encyclopedia, Robert Appleton Company, Retrieved April 5, 2014, New York.

Walsh. J.J. (1911), Old-Time Makers of Medicine, Fordham University Press, New York.

Ziegler, J. (1998), Medicine and Religion c. 1300 The Case of Arnau de Vilanova, Clarendon, Oxford.

"Hospitals: St Julian by St Albans", in A History of the County of Hertford: Volume 4, ed. William Page (London, 1971), pp. 464-467 http://www.british-history.ac.uk/vch/herts/vol4/pp464-467 [accessed 18 January 2015].

"Leprosy and Leper Houses", The British Medical Journal, Jan. 8. 1916, s. 54-55.

http://global.britannica.com/EBchecked/topic/447447/Pax-Romana. 14.03.2015.

http://web.stanford.edu/group/parasites/ParaSites2005/Leprosy/history.htm. 12.03.2015.

http://www.steteskop.net/ozetler-pa-print_pdf-pid-471.html. 11.03.2015.